

e-mail: irunasudor@gmail.com

Сидор І.П., к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Sydor I.P., Ph.D., Associate Professor of Department
of Finance named after S.I. Yuriy, TNEU

GOVERNMENT BORROWING AS SOURCE OF FINANCIAL
RESOURCES IN UKRAINE

Останніми роками все більше, як в Україні, так і в інших країнах світу, відмічено тенденцію до зростання навантаження на державні фінанси, що обумовлено зниженням ділової активності та дієвості валютно-кредитного регулювання, нагромадженням ризиків у фінансовій сфері, зростанням обсягу соціальних зобов'язань держави. Збільшення навантаження на державні фінанси обумовило загострення проблем із залученням доходів на світових і вітчизняних ринках. Водночас зростає необхідність забезпечення фінансування функціональних зобов'язань держави. Наслідком такої ситуації стало зростання обсягів фінансування бюджету шляхом залучення позикових ресурсів та швидке нагромадження державного боргу. За таких умов, як правило, знижується ліквідність державних фінансів, поглиблюється залежність країни від світових ринків, а також обмежуються можливості органів державного управління у виборі заходів реагування на нові зовнішні та внутрішні виклики і загрози.

Державні запозичення поряд із податковими і неподатковими надходженнями виступають джерелами наповнення дохідної частини державного бюджету. Проте, податкові і неподаткові надходження – це кошти, які надходять до бюджету на умовах їх використання на безповоротній основі та забезпечують стабільність формування бюджету і забезпечення фінансування його видатків. Натомість державні запозичення виступають джерелами фінансування бюджету, а точніше – бюджетного дефіциту, це кошти, які надходять лише у тимчасове використання на поворотній основі [5, с. 119].

Такої ж думки дотримуються В. Венгер та О. Романенко і наголошують на тому, що кошти, мобілізовані на основі державних позик,

необхідно розглядати не як джерело формування доходів бюджету, а як спосіб тимчасового поповнення бюджетного фонду [3, с. 141; 6, с. 165].

Ресурси, що залучаються державою на платній основі, а саме: тимчасово вільні грошові кошти юридичних осіб, заощадження населення, іноземний капітал (як результат продажу на фінансовому ринку облігацій зовнішньої державної позики, здійснення державних запозичень шляхом залучення позик від окремих держав або від міжнародних фінансових організацій, отримання кредитів під надання державних гарантій), відображають кредитний метод формування бюджетних ресурсів, що передбачає поворотність позик і платність за їх використання. У таблиці 1 представлено динаміку державних запозичень в розрізі внутрішніх та зовнішніх у період 2010–2016 рр.

Таблиця 1

Динаміка державних запозичень у період 2010–2016 рр.*

(млрд. грн.)

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Темп приросту
Державні запозичення, всього, в тому числі:	124,3	80,7	109,8	160,9	322,6	233,9	307,7	183,4
внутрішні запозичення	70,0	53,4	66,8	109,0	227,6	99,0	246,41	176,41
у% до загального обсягу	56,31	66,17	60,84	67,74	70,55	42,32	80,08	23,69
зовнішні запозичення	54,3	27,3	43,0	51,9	95,0	134,9	61,29	6,99
у% до загального обсягу	43,69	35,83	39,16	32,26	29,45	57,68	19,92	– 23,77

* Примітка. Складено автором на основі даних [1; 2]

Дані, представлені у табл. 1, демонструють зростання державних запозичень у період 2010–2016 рр. на 183,4 млрд. грн. (з 124,3 млрд. грн. до 307,7 млрд. грн.). Хоча за окремими роками відмічено їх зменшення. Так у 2011 р. проти 2010 р. обсяг державних запозичень скоротився на 43,6 млрд. грн. і склав 80,7 млрд. грн. Зменшення обсягу державних запозичень також відбулося у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. на 88,7 млрд. грн. Причиною такої ситуації, за звітними даними Рахункової палати України, слугувало неповне здійснення запланованих видатків і надання кредитів при

перевиконанні доходів, що спричинило виконання державного бюджету за 2015 р. з дефіцитом, меншим від затвердженого його граничного розміру на 40,5% і передбаченого планового обсягу на 42,6%.

У структурі внутрішніх та зовнішніх запозичень за аналізований період перевага надавалася внутрішнім запозиченням, які перевищували 50-60% усіх державних запозичень, лише у 2015 р. ця частка скоротилася до 42%. Динаміка абсолютних показників внутрішніх запозичень вказує на їх зменшення у період 2011 р. проти 2010 р. на 16,6 млрд. грн. з наступним зростанням у 2012–2014 рр. на 174,2 млрд. грн. (з 53,4 млрд. грн. до 227,6 млрд. грн.). У 2015 р. відбулося чергове скорочення обсягів залучення внутрішніх запозичень на 128,6 млрд. грн. (більше як у два рази), а у 2016 р. обсяг внутрішніх запозичень зріс до 246,1 млрд. грн.

Ключовим завданням політики державних запозичень країни є забезпечення стійкості фінансової системи до негативних впливів різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників та утримання боргового навантаження в безпечних межах, або ж забезпечення його незмінності.

Одним із базових показників боргової стійкості країни, що характеризує рівень боргового навантаження на економіку держави та її платоспроможність є відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, граничне значення якого встановлено в Бюджетному кодексі України на рівні 60%. Аналіз стану боргової сфери дає підстави стверджувати, що характерним викликом останніх років стала тенденція до надмірного зростання рівня боргового навантаження. Так, якщо у 2013 р. рівень боргу складав 40,2% ВВП, то в 2014 р. цей показник перевищив порогові значення й сягнув 69,3%, а за підсумками 2015 р по відношенню до ВВП державний та гарантований державою борг становив 79,3%; на кінець 2016 р. – 86% ВВП. У Законі про Державний бюджет України на 2017 р. передбачено, що державний і гарантований державою борг становитиме 88,8% ВВП.

Провідні економісти та фахівці з оцінювання боргової безпеки характеризують нинішню фінансову кризу, передусім, як боргову, або кризу надмірної заборгованості. Оскільки, через фінансову нестабільність, зростаючу інфляцію зростають обсяги запозичень для покриття суспільних витрат, а не на розвиток виробництва [1; 2; 4].

Для фінансової діяльності держави, вважає В. Опарін, запозичення доцільні у тому разі, коли вони забезпечуються належною фінансовою результативністю, передусім – зростанням ВВП. В іншому разі внутрішні і

зовнішні позики – це лише тимчасові доходи [5]. Однак, за умови ефективного використання таких тимчасових доходів держави, використовуючи кошти у напрямку інвестиційно-інноваційного розвитку країни можна досягти неабиякого економічного зростання.

Тенденція до зростання державного боргу України простежується упродовж вже декількох останніх років, її визначають високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, нестабільна ситуація з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиск боргових виплат на державні фінанси. Оскільки державне запозичення розглядається як важливий засіб розв'язання бюджетних проблем та стимулювання темпів соціально-економічного розвитку країни, то лише трансформація боргової політики може підвищити фінансову стійкість й рівень боргової безпеки, що сприятиме економічній міцності країни. Мінімізація критичного впливу у фінансовій сфері на соціально-економічний розвиток країни великою мірою досягається виваженістю бюджетно-податкової, грошово-кредитної, валютно-курсової та боргової політики, важливими складниками якого є, зокрема, ефективне прогнозування, аналіз та оцінка боргових ризиків та ефективне управління ними.

Таким чином, зменшити негативний вплив державних запозичень необхідно шляхом підвищення ефективності їх використання у процесах розвитку національної економіки. Так результативність державних запозичень підвищиться в реальному секторі економіки, оскільки залучення фінансових ресурсів у формі цільового кредитування або інвестування в процесах реалізації інвестиційного потенціалу в галузях матеріального виробництва та транспорту, інформаційних технологій дозволить наростити надходження до бюджету, підвищити інвестиційну привабливість підприємств, знизити фінансові загрози. Також необхідно удосконалювати систему державного планування розвитку фінансової сфери. Доцільно здійснювати середньострокове планування державних запозичень з урахуванням тенденцій розвитку національної та світової економіки, оскільки показник відношення державного боргу до ВВП у 2016 р. становить 86%, для України це досить високий рівень, що обумовлює фінансову залежність країни.

Література:

1. Аналітична записка «Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh.
2. Боргова стійкість як стратегічний напрям підвищення рівня фінансової безпеки. Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2016. – 90 с.
3. Венгер В.В. Фінанси: навч. посіб. / В.В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 432 с.
4. Макар О.П. Політика державних запозичень в умовах фінансової кризи / О.П. Макар // Ефективна економіка. – 2012. – №10.
5. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посіб. / В.М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
6. Романенко О.Р. Фінанси: підруч. / О.Р. Романенко. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 312 с.

e-mail: a.sydorchuk@tneu.edu.ua

Сидорчук А.А., к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ

СТРУКТУРА І ДИНАМІКА ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

**Sydorchuk A.A., Ph.D., Associate Professor of Department
of Finance named after S.I. Yuriy, TNEU**

THE STRUCTURE AND DYNAMICS OF HOUSEHOLD INCOMES IN UKRAINE

Основними видами доходів домогосподарств, які фіксуються органами статистики в Україні, є: доходи від найманої праці, доходи від підприємницької діяльності, доходи від власності й соціальні трансферти. Звідси саме величина цих доходів є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення. Члени домогосподарства за результатами своєї діяльності можуть отримувати як первинні, так і вторинні доходи.

З огляду показники наведені в таблиці можна відзначити, що їхній номінальний розмір невпинно зростає.